

Сізокрилов М. В.

РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ПРАВЛЯЧОГО ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ В ІЗРАЇЛІ

Стаття присвячена аналізу розвитку політичного режиму в Ізраїлі в ситуації політичної нестабільності. Автор аналізує особливості політичної системи, фактично реконструює політичний процес трансформації системи владних відносин, досліджуючи етапи політичної історії країни.

Ключові слова: *Кнесет, політична нестабільність, політична криза, більшість, коаліція, прем'єр-міністр, уряд, вибори.*

Постановка проблеми. Політична система держави Ізраїль формувалася у складних обставинах, тому що сама держава створювалася у стані жорсткої боротьби.

Аналіз історії розвитку політичної системи та становлення правлячого політичного режиму Ізраїлю представляє особливий інтерес через те, що з початку заснування і до теперішнього часу політичний процес в цій країні розвивається в ситуації перманентної «кризи», «внутрішніх протиріч та зовнішніх конфліктів», «відсутності політичного консенсусу».

Аналіз досліджень і публікацій. В представленій роботі автор спирається на широке коло наукових робіт, які присвячені різним аспектам аналізу чинників стабільності політичної системи Ізраїлю. В роботах І. Звягельскої, М. Гольда, А. Демченко та ін. представлено аналіз політичних проблем сучасного Ізраїлю на

фоні закономірностей формування політичної історії Держави Ізраїль.

Мета наукового дослідження: провести аналіз розвитку політичної системи та етапів становлення правлячого політичного режиму в Ізраїлі.

Завдання наукового дослідження:

- проаналізувати етапи політичної історії та виокремити специфіку формування політичної системи Ізраїлю;
- надати оцінку політичної ситуації в Ізраїлі на сучасному етапі (з 2018 року);
- надати характеристику політичної системи Ізраїлю, оцінюючи закономірності розвитку та специфіка функціонування.

Аналіз політичної історії та політичної системи Ізраїлю

Держава Ізраїль виникла у 1948 році. «Батьком-засновником» держави був Давид Бен-Гуріон, який і став першим прем'єр-міністром Ізраїлю. Домінуючою політичною партією, де-факто головною партією влади стала лівоцентристська партія «МАПАЙ», яку саме і очолював Бен-Гуріон. Перше скликання Кнесету почало працювати на рік пізніше, у 1949 р. Було сформовано парламентську більшість за участю «МАПАЙ», інших лівоцентристів та релігійних партій.

Ізраїль з самого початку державності проголошувався парламентською республікою, де Президент має церемоніальні повноваження та обирається Кнесетом терміном на 7 років без права другого переобрання. Вся повнота влади знаходиться в руках парламенту, тобто Кнесету, склад якого становить 120 депутатів. Для формування парламентської більшості і відповідно на її основі уряду необхідно володіти 61 мандатом у Кнесеті. Парламент обирається на 4 роки шляхом прямих виборів з бар'єром 3,25%. Є можливість достроково припинити його повноваження у випадку розпаду коаліції. Виборчий бар'єр піддається нищівній критиці з боку дуже багатьох ізраїльських політиків, тому що до Кнесету проходить

багато малих партій, через що сильно утрудняється формування парламентської більшості та дуже часто виникає ситуація політичної кризи, яка тягне за собою усі інші негативні наслідки.

Лівоцентристи керували Ізраїлем до 1973 року де-факто без жорсткої опозиції з правого флангу, який фактично був слабким, там не було такої сильної партії, як на лівому фланзі. Але негативні наслідки прем'єрства Голди Меїр, яка керувала країною з 1969 року, такі як поразка у Війні Судного дня 1973 року, вилилися у результати парламентських виборів 1973 року, які стали початком кінця багаторічного безальтернативного правління лівоцентристів. Правляча партія здобула перше місце із 51 мандатом та більшість у парламенті разом із двома релігійними партіями (65), але це було поразкою для Меїр та поразкою загалом для лівих, тому що на цих виборах другий результат здобула права партія «Лікуд» на чолі із Менахемом Бегіном, яка здобула 39 місць у Кнесеті. Вперше в Ізраїлі з'явилася права опозиція, причому дуже потужна.

Через погані результати на виборах Голда Меїр прийняла рішення піти у відставку. Замість неї уряд та правлячу партію очолив міністр праці, колишній посол Ізраїлю в США Іцхак Рабин. Посаду міністра оборони посів Шимон Перес. Протягом прем'єрства Рабина в його кабінеті міністрів завжди виникали гострі суперечки та протиріччя із Пересом.

У 1977 р. газета «Гаарец» повідомила про існування рахунку в США, який оформлений на його дружину. Це було незаконним на той час. Через скандал Рабину довелося піти у відставку, були оголошені дострокові вибори. На них вперше перемогу здобула права опозиція в обличчі партії «Лікуд». Вона здобула 43 місця, більшість у Кнесеті вона сформувала разом із релігійними партіями. Друге місце посіли ліві – 32 мандати, що на 19 менше, ніж на минулих виборах. Був сформований уряд праворелігійної коаліції, який очолив Менахем Бегін.

Соціально-економічна діяльність Бегіна на посаді керівника уряду була вдалою, зовнішня політика також, особливо підписання Кемп-Девідських угод 1978 р. з президентом Єгипту Анваром Садатом (під протекцією президента США Джиммі Картера). Бегін вважав, що ці угоди розв'язали Ізраїлю руки у питанні знищення ОВП (Організація визволення Палестини), тому було прийнято рішення щодо військової інтервенції до Лівану. Однак, це призвело до дуже великих втрат з боку ізраїльської армії та розколу у суспільстві з цього питання, і, як результат, у 1983 році Менахем Бегін подав у відставку з посади голови уряду та лідера партії «Лікуд». На обох постах його замінив Іцхак Шамір, який займав в уряді Бегіна посаду міністра закордонних справ, а до цього, був спікером Кнесету (після виборів 1977 р.). Прем'єрство Шаміра було недовгим, усього один рік, воно супроводжувалося соціально-економічними проблемами, терористичними актами з боку палестинських терористів, великими втратами у Лівані, скандалами тощо.

На виборах 1984 р. основні політичні сили, в результаті, прийшли у нічию: лівоцентристи з «Маарах» під керівництвом Шимона Переса отримали 44 мандатів, праві з «Лікуду» під керівництвом Іцхака Шаміра – 41. Ні Шамір, ні Перес не змогли сформувати правий, або лівий уряди. Було прийнято рішення, вперше в історії Ізраїлю, сформувати уряд національної єдності за участю «Маарах», «Лікуд» та релігійних партій на основі ротації «2+2» - перші два роки Перес прем'єр-міністр, останні два – Шамір. Посаду міністра оборони зайняв Іцхак Рабин. Загалом, політика уряду єдності на чолі із Пересом та Шаміром була задовільною, як зі сторони соціально-економічної політики, так і зі сторони політики у сфері національної безпеки. Економіка нарешті стабілізувалася, а війна у Лівані завершена, Ізраїль вивів свої війська звідти.

Вибори 1988 р. повторили ситуацію, коли «Лікуд» та «Маарах» прийшли у нічию знову, 40 та 39 мандатів відповідно. Був

знову сформований уряд єдності за ротацією «2+2», але перший в цей раз був Шамір, тому що «Лікуд» був попереду на один мандат аніж «Маарах». Рабин знову обійняв посаду міністра оборони.

1990 рік запам'ятався як рік «брудного трюку», коли Перес у союзі із релігійними партіями спробував повалити УНЄ, створити ліворелігійну коаліцію, ставши прем'єром, а Шаміра та «Лікуд» залишити в опозиції. Але в останню мить все провалилося. Через зраду, Переса та «Маарах» виключили з уряду, Шамір створив праворелігійну коаліцію, приєднавши до себе усі релігійні партії. Через таку невдачу Перес також позбувся лідерства у «Маарах», замість нього лідером лівоцентристської партії став його давній суперник, якого усі ще недавно вважали «політичним трупом», Іцхак Рабин. Партія «Маарах» була перейменована на партію «Авода» (з іврити – праця).

Наступні вибори відбулися у 1992 році, вони удруге привели Рабина до влади. Партія «Авода» перемогла на виборах, отримавши 44 мандати, а разом із релігійними партіями сформували більшість у Кнесеті в 65 мандатів. Був сформований лівоцентристський уряд на чолі з Іцхаком Рабином, Шимон Перес зайняв посаду міністра закордонних справ. Партія «Лікуд» здобула на цих виборах 32 мандати та була відправлена в опозицію. Через поразку на виборах Іцхак Шамір пішов у відставку з посади лідера партії. Новим керівником партії «Лікуд» став представник партійної «молодої гвардії», екс-представник Ізраїлю при ООН 44-річний Біньямін Нетаньяху.

Друге прем'єрство Іцхака Рабина запам'яталося більш за все підписанням Ословських угод 1993 р. з лідером ОВП Ясіром Арафатом за прямою підтримкою тодішнього президента США Білла Клінтона. Фактично це було перемир'я між Ізраїлем і Палестиною шляхом компромісу, але все ж таки поступки зі сторони єврейської держави були більші, а саме територіальні поступки і, найголовніше,

створення Палестинської національної автономії (ПНА) на територіях Західного берегу ріки Йордан та Сектору Гази. За такий вагомий крок Іцхак Рабин, Шимон Перес та Ясір Арафат були удостоєні Нобелівської премії миру 1994 року.

Але підписання миру із Палестиною за підтримки міжнародної спільноти шляхом значних поступок визвало дуже сильний розкол в ізраїльському суспільстві. Одна частина суспільства вважала Рабина героєм та миротворцем, інша – зрадником, якого потрібно позбутися. По всьому Ізраїлю проходили масові демонстрації із гаслами «Рабин – зрадник!», «Смерть Рабину!», головною політичною фігурою яких був лідер опозиції Біньямін Нетаньяху. 4 листопада 1995 року прем'єр-міністра Ізраїлю Іцхака Рабина було вбито після мітингу на підтримку досягнутих домовленостей з Палестиною, вбивцею виявився ультраправий релігійний активіст та політичний екстреміст Ігаль Амір, який мотивував свої дії тим, що «захищав народ Ізраїлю від угод в Осло».

На посаді прем'єр-міністра Ізраїлю та лідера «Аводи» вбитого Рабина замінив Шимон Перес. Наступні вибори до Кнесету відбулися через рік, у 1996, але на цей раз була застосована інша технологія обрання прем'єр-міністра, а саме прямі вибори голови уряду. В них брали участь два основні кандидати – прем'єр-міністр Ізраїлю, лідер правлячої лівої партії «Авода» Шимон Перес та лідер правої опозиційної партії «Лікуд» Біньямін Нетаньяху. «Авода» виступала за досягнуті в Осло угоди та за подальші переговори із палестинцями, правляча партія та її лідер мали високі рейтинги, але різка зміна суспільної думки відбулася на початку березня 1996 року, коли відбулися теракти, зроблені ісламськими терористичними угрупованнями з Палестини. Не на користь Пересу та «Аводі» було те, що головним стратегом виборчої кампанії Нетаньяху був американський політтехнолог Артур Фінкельштейн, який вів кампанію свого шефа у дуже агресивному та нетиповому для Ізраїлю стилі.

Вирішальним моментом для цієї кампанії стали теледебати між Шимоном Пересом та Біньяміном Нетаньяху, на яких останній проявив себе як дуже добрий оратор. Прем'єр-міністр Перес, який не був гарним оратором, на цих дебатах виглядав дуже погано порівняно із Нетаньяху та відповідно очікувано програв їх.

На перших прямих виборах прем'єр-міністра Ізраїлю перемогу одержав Біньямін Нетаньяху, він здобув 50,5% голосів проти 49,5% у Переса. Але, все ж таки, Пересу вдалося відігратися в той же день на виборах до кнесету, партія «Авода» отримала 34 місця, на 2 більше, ніж партія Нетаньяху «Лікуд». Нетаньяху вдалося сформувати праворелігійну коаліцію у складі його політичної сили та 5 релігійних партій (загалом – 66 місць) та стати прем'єр-міністром Ізраїлю.

Але через три роки правляча коаліція розпалася через протиріччя та невдачі, були оголошені дострокові вибори голови уряду та депутатів кнесету. Основними суперниками на виборах прем'єр-міністра були діючий на той момент голова уряду та партії «Лікуд» Біньямін Нетаньяху та лідер опозиційного лівоцентристського блоку «Єдиний Ізраїль» (основа цього блоку – партія «Авода») Ехуд Барак.

Також не на користь Нетаньяху зіграло те, що на теледебати прийшов не Барак, який не був гарним оратором, а колишній міністр оборони в його уряді, який на початку року перейшов в опозицію, Іцхак Мордехай. Кожен раз, коли Нетаньяху закінчував свою промову на дебатах, Мордехай відповідав йому: «В очі мені дивись, не бреш!».

Нетаньяху дуже жорстко програв ці дебати.

Провальний термін на посаді голови уряду та провальні дебати коштували Нетаньяху влади, програш був дуже болючим – 43,9 % проти 56,1 % в Барака. На виборах до кнесету перемогу здобув «Єдиний Ізраїль» – 26 мандатів, «Лікуд» здобув лише 19. Ехуду Бараку вдалося сформувати коаліцію в кнесеті, в якій були партії різноманітного ідеологічного

спрямування, та стати новим прем'єр-міністром Ізраїлю.

Ці вибори стали дебютними для ультраправої світської партії «Наш дім Ізраїль», яка орієнтується на російськомовний та світський електорат, на чолі із Авігдором Ліbermanом, репатріантом із Кишиневу та близьким другом Нетаньяху. Внаслідок поразки на виборах Нетаньяху пішов з посади лідера партії «Лікуд», замість нього партію очолив міністр закордонних справ в його уряді, партійний ветеран Аріель Шарон.

У 2001 році через провал перемовин із палестинцями та другу інтифаду (друге повстання арабів) правляча коаліція розпалася, та Барак оголосив про дострокові вибори прем'єр-міністра. Суперником Барака на цих виборах став лідер «Лікуду» Аріель Шарон. Останній впевнено переміг, здобувши 62,7% проти 37,6% в Барака. Шарон сформував нову коаліцію в кнесеті у складі «Лікуду», «Аводи», НДІ, релігійних партій тощо. Віце-прем'єр-міністром – міністром закордонних справ став Шимон Перес. У 2002 році «Авода» покинула коаліцію, на посаді голови МЗС Переса замінив Нетаньяху.

У 2003 році відбулися вибори до кнесету, на яких перемогу отримала правляча партія «Лікуд» на чолі з Шароном, 38 мандатів. «Авода» здобула 19 місць, релігійна партія «ШАС» – 11, блок Ліbermanа – 7. Аріель Шарон сформував свій другий уряд у складі правої коаліції на чолі з «Лікудом».

План Шарона щодо одностороннього розмежування (компромісний план із палестинською стороною) визвав жорстке не годування зі сторони ультраправих та релігійних партій, вони покинули правлячу коаліцію. Шарон сформував нову велику коаліцію із «Аводою» та трьома незалежними релігійними депутатами (загальний склад – 62). Шимон Перес отримав посаду віце-прем'єра.

План Шарона спровокував розкол у його власній партії «Лікуд», внутрішньопартійну опозицію очолив

Біньямін Нетаньяху. Після консультацій фракція Шарона покинула лави «Лікуду» та заснувала власну центристську партію «Кадіма», до складу якої увійшли перший віце-прем'єр-міністр Ехуд Ольмерт, міністр юстиції Ципі Лівні, міністр оборони Шауль Мофаз. Пізніше до «Кадіми» приєдналися декілька високоповажних представників «Аводи» (Шимон Перес та інші), після обрання нового лідера партії Аміра Переца, який додержувався лівих поглядів та вивів партію з правлячої більшості. Партію «Лікуд» удруге очолив Нетаньяху. З 4 січня 2006 р., через хворобу Шарона, обов'язки голови уряду перейшли до Ехуда Ольмерта.

Через відсутність більшості у парламенті Ольмерт вирішив розпустити кнесет та провести дострокові вибори, які були призначені на 28 березня 2006 р. Партія влади «Кадіма» посіла перше місце та здобула 29 мандатів, «Авода» – друге, 19 мандатів, ШАС – 12, «Лікуд» – 12, НДІ – 11. Була сформована велика коаліція у складі «Кадіми», «Аводи», ШАС. Ольмерт очолив новий уряд. Незабаром, до коаліції також приєдналася НДІ.

Шимон Перес та Шауль Мофаз стали віце-прем'єр-міністрами, Ципі Лівні стала міністром закордонних справ, Амір Перец – міністром оборони. Нетаньяху очолив опозицію в Кнесеті. У 2007 р. на посаді лідера «Аводи» Переца замінив Ехуд Барак, який також замінив його в уряді.

На дострокових виборах президента Ізраїлю у 2007 р. «Кадіма» висунула кандидатуру «легенди Ізраїлю» Шимона Переса, який був підтриманий депутатами Кнесету.

Звіт комісії по розслідуванню підсумків Другої Ліванської війни, а також корупційні скандали з Ольмертом знизили його рівень підтримки в суспільстві до критичного рівня. І в суспільстві, і в партії влади почали вимагати відставки Ольмерта, основним прибічником відставки голови уряду була Ципі Лівні.

У кінці липня 2008 р. Ольмерт заявив, що подасть у відставку з посади прем'єр-міністра лише після того, як буде обраний новий лідер «Кадіми». Вони відбулися у

вересні місяці, тривала жорстка боротьба між Ціпі Лівні та Шаулем Мофазем, якого негласно підтримував Ольмерт. Лівні вдалося перемогти у цьому бої, вона здобула на 1,1 % більше Мофаза. Але їй не вдалося сформувати уряд, та було прийнято рішення щодо дострокових виборів до Кнесету, які були призначені на 10 лютого 2009 року.

Основними конкурентами на цих виборах були Ціпі Лівні та Біньямін Нетаньяху, та відповідно їхні партії «Кадіма» та «Лікуд». До фінішу вони прийшли фактично в нічию – 28 в «Кадімі», 27 в «Лікуду». Третю позицію зайняла партія НДІ Авігдора Лібермана, 15 мандатів. Четверте місце зайняла «Авода» на чолі з Е. Бараком, 13 мандатів. П'яте місце дісталось релігійній партії ШАС, 11 мандатів.

Варіант створення великої коаліції між «Кадімою» та «Лікудом» користувався найбільшою підтримкою серед виборців, але цього не сталося через неможливість поєднати в одній коаліції двох ворогів – Лівні та Нетаньяху. Останньому вдалося створити парламентську більшість у складі своєї партії, НДІ, ШАС та Аводи. 31 березня 2009 р. другий уряд Нетаньяху отримав вотум довіри від Кнесету, також до коаліції приєдналася ще одна релігійна партія «Єврейство Тори».

Посаду спікера Кнесету обійняв партійний ветеран «Лікуду» Реувен Рівлін. Ехуд Барак обійняв посаду міністра оборони, Ліберман отримав посаду голови МЗС. Ціпі Лівні офіційно стала лідером опозиції.

У лютому 2012 р. відбулися вибори лідера «Кадіми», на яких боролися старі суперники Лівні та Мофаз, але в цей раз впевнену перемогу здобув Мофаз, який після цього приєднав «Кадіму» до правлячої коаліції та сам отримав посаду першого віце-прем'єра. Ціпі Лівні покинула лави «Кадіми» та заснувала власну центристську партію «Ха-Тнуа».

Через численні протиріччя між релігійними партіями та Ліберманом, Нетаньяху прийняв рішення провести

дострокові вибори, які були призначені на 22 січня 2013 р. Нетаньяху та Ліберман пішли на вибори разом єдиним блоком «Лікуд – Наш дім Ізраїль». Журналіст Яір Лапід створив власну центристську партію «Єш атід», з якою пішов на дострокові вибори.

Блок «Лікуд – НДІ» зайняв перше місце, але несподівано втратив 11 мандатів. Друге місце несподівано зайняла новостворена партія «Єш атід» Лапіда, отримавши одразу ж 19 мандатів. Третє місце посіла «Авода» – 15 мандатів. Релігійна партія ШАС та «Єврейство Тори» отримали відповідно 11 та 7 мандатів. Права партія «Єврейський дім» Нафталі Беннетта отримала 12 мандатів та зайняла 4-е місце. Партія Лівні отримала лише 6 місць, а «Кадіма» взагалі повністю провалилася – лише 2 мандати.

Нетаньяху сформував свій третій уряд на основі парламентської більшості у складі «Лікуд – НДІ», «Єш атід», «Єврейський дім» та «Ха-Тнуа». Спікером Кнесету обрано Юлія Едельштейна від «Лікуд».

Впливові партійці «Лікуд» Моше Яалон та Ісраель Кац отримали посади міністра оборони, міністра внутрішніх справ та міністра транспорту та інфраструктури, відповідно. Лапід очолив міністерство фінансів, Лівні – міністерство юстиції, Беннетт – міністерство економіки. Нетаньяху також зайняв посаду міністра закордонних справ, потім вона перейшла до Лібермана.

Але в результаті, відбулося знову «як завжди», 2 грудня 2014 р. Нетаньяху після тривалих конфліктів з Лапідом та Лівні звільнив їх з посад, які вони займали. У відповідь «Єш атід» та «Ха-Тнуа» вийшли з правлячої коаліції. Кнесет був розпущений, дострокові вибори були призначені на 17 березня 2015 р.

«Ха-Тнуа» Ціпі Лівні та «Авода» під керівництвом Іцхака Герцога оголосили про створення опозиційного альянсу «Сіоністський табір» та про спільний похід на вибори. Лікуд та НДІ балотувалися на цих виборах окремо через погіршення

відносин між Нетаньяху та Ліbermanом. Колишній виходець з «Лікуд» Моше Кахлон створив власну правоцентристську партію «Кулану» та оголосив про похід на вибори.

«Лікуд» зайняв перше місце з 30 мандатами, друге місце отримав «Сіоністський табір» (24 мандати); третє – Об'єднаний арабський список (13 мандатів). «Єш атід» отримала 11 мандатів, «Кулану» – 10, «Єврейський дім» – 8, ШАС та «Єврейство Тори» – 7 та 6 відповідно, НДІ – 6. Нетаньяху сформував свій четвертий уряд на основі праворелігійної коаліції на чолі з «Лікуд», яка опиралася на мінімально необхідну кількість депутатів для парламентської більшості – 61. До неї увійшли «Кулану», «Єврейський дім» та дві релігійні партії.

Ялон знову зайняв посаду міністра оборони, Нетаньяху окрім посади голови уряду зайняв посаду голови МЗС, Кахлон зайняв посаду міністра фінансів, Беннетт – міністр освіти, заступниця Беннетта в партії Айелет Шакед отримала посаду міністра юстиції. Лідер релігійної партії «Єврейство Тори» Яаков Ліцман зайняв посаду міністра охорони здоров'я, лідер другої релігійної партії ШАС Ар'є Дері обійняв посаду міністра внутрішніх справ.

Через нестійку парламентську більшість до уряду Нетаньяху приєднується партія Ліbermanа НДІ, а сам він очолює Міноборони замість багаторічного партнера Нетаньяху по партії «Лікуд» Моше Яалона. Останній розкритикував прем'єра за такий крок, покинув лави «Лікуду» та перейшов в опозицію до Нетаньяху.

Оцінка політичної ситуації в Ізраїлі на сучасному етапі (з 2018 р.)

У листопаді 2018 р. Ліberman оголошує про відставку з посади міністра оборони та про вихід НДІ з коаліції через підписання Нетаньяху перемир'я із терористичною угрупованням «ХАМАС». Дострокові вибори були призначені на 9 квітня 2019 року, хоча повинні були на грудень місяць 2018 року. Але Нетаньяху прийняв таке рішення виходячи з власних політичних інтересів, тому що справа підходила до того, що прокуратура офіційно звинуватить

Нетаньяху в корупції за трьома справами. Щоб перекрити падіння власного рейтингу через корупційний шлейф, Нетаньяху, або, як його тоді почала називати преса, Бібі (його прізвище з юнацьких років) почав розкручувати тему радикального протистояння та радикальної боротьби із Палестиною та арабськими терористами, тобто переключення уваги виборців з корупційних справ на протистояння зовнішньому ворогу.

Колишній начальник Генштабу ЦАХАЛ Бені Ганц створив власну політичну партію центристської орієнтації «Хосен ла Ісраель», до нього також приєднався його колега, теж колишній начальник Генштабу ЦАХАЛ Габі Ашкеназі. Моше Яалон створив власну правоцентристську партію «ТЕЛЕМ».

Опозиційні партії «Хосен ла Ісраель», «Єш атід» та «ТЕЛЕМ» підписали угоду про створення блоку «Кахоль лаван» та спільного походу на вибори. Блок очолили Бені Ганц та Яір Лапід.

Ізраїльське політичне поле, де-факто, розділилося на 4 табори:

- Праворелігійний блок – «Лікуд», «ШАС», «Єврейство Тори», «Єврейський дім», «Нові праві», «Кулану». Лідер – Біньямін Нетаньяху.
- Лівоцентристський блок – «Кахоль лаван», «Авода», «МЕРЕЦ», «Гешер». Лідери – Бені Ганц, Яір Лапід.
- Об'єднаний арабський список..
- Ультраправа світська партія «Наш дім Ізраїль». Лідер – Авігдор Ліberman.

Результати квітневих виборів 2019 були наступними: Нетаньяху – 60; Ганц – 45; Ліberman – 5; Араби – 10.

Нетаньяху був лише на крок від перемоги, йому залишалося тільки залучити до складу парламентської більшості Ліbermanа і справа виконана, п'ятий термін забезпечений та кримінальні справи не страшні, тому що є більшість у парламенті, яка може наділити тебе імунітетом. Але, усю передвиборчу

кампанію Ліberman говорив, що знов приєднається до Нетаньяху, але при умові виконання деяких пунктів програми НДІ щодо світського характеру Держави Ізраїль. Ліberman маніпулював Нетаньяху, тому що він і не збирався приєднуватися до коаліції із ним та наділяти його владою ще на один термін. Особиста помста була головніше ніж доля всієї країни.

Але це все потрібно було талановито відіграти. Було прийнято рішення вступити у коаліційні перемовини та виставляти такі вимоги, на які б у жодному разі не пішли б ультраортодокси. У підсумку отримали б поразку Нетаньяху в цій грі та перемогу Лібермана та його особистих інтересів.

Так і сталося, ультраортодокси прийняли усі вимоги Лібермана, окрім його варіанту закону про призов. 29 травня Нетаньяху повідомив президенту, що йому не вдалося сформувати новий уряд.

За кулісами Нетаньяху почав розігрувати запасний сценарій: уряд меншості правого блоку за підтримки арабів. Але цей варіант виявився також невдалим. Замість того, аби передати мандат на формування уряду Ганцу, Нетаньяху виніс на розгляд кнесету питання про його саморозпуск та дострокові вибори у вересні. Ініціатива Нетаньяху була підтримана 74 депутатами (правий блок + арабський список). Дострокові вибори були призначені на 17 вересня.

Де-факто, другі за рік вибори відбувалися за такою ж схемою і складом, що і минулі. Боротьба відбувалася між Нетаньяху та Ганцем. Амір Перец знову очолив «Аводу». Результати виборів: Нетаньяху – 55; Ганц – 57 (44 (ліві) та 13 (араби)); Ліberman – 8.

Політична криза вступила в нову фазу. Варіант щодо формування коаліції правий блок плюс Ліberman вже не розглядався Нетаньяху. На порядку денному постало інше питання: створення уряду національної єдності між правим блоком та «Кахоль лаван» за принципом ротації 2 плюс 2, де першу половину терміну посаду прем'єра займає Нетаньяху, а другу – Ганц.

Але, у підсумку, все закінчилося провалом, тому що в «Кахоль лаван» фракції Лапіда та Яалона виступали жорстко проти того варіанту уряду єдності, який запропонував Нетаньяху. Вони пропонували альтернативний варіант, де спочатку Ганц прем'єр, та в коаліції тільки «Лікуд», а не увесь правий блок. Нетаньяху прогнозовано не погодився на такий варіант, а продовжував наполягати на своєму.

Фракція Ганца була готова до компромісу із Бібі щодо уряду єдності, але Лапід та Яалон не відпускали Ганца ні на крок від себе, погрожуючи розпадом блоку «Кахоль лаван» та можливою майбутньою зрадою зі сторони Нетаньяху. Ганц таки не набрався мужності піти на такий тяжкий крок. У підсумку, перемовини щодо створення уряду єдності провалилися. Не на користь Нетаньяху грав також той факт, що саме під час перемовин із блоком «Кахоль лаван» щодо формування уряду національної єдності, прокуратура офіційно звинуватила його в трьох корупційних справах та направила ці справи до суду. Це ще більше давало змогу Лапиду та Яалону ні в якому разі не погоджуватися на умови Нетаньяху.

Також, відбувалися перемовини щодо створення лівоцентристського уряду меншості за підтримки арабів та Лібермана, але й тут все закінчилося провалом через неможливість знайти компроміс між Ліbermanом та Арабським списком, а також не годуванням у суспільстві з цього приводу. Під кінець, Нетаньяху намагався ще раз затягти Лібермана назад до правого блоку, але знову, і тут провал.

Були оголошені треті вибори за рік, в березні 2020 року. На цей раз перемогу здобув «Лікуд», головною причиною їхньої перемоги стало тріумфальне повернення Наами Ісаахар з Росії, яке було організовано за численними проханнями Нетаньяху до президента РФ Володимира Путіна. Правий блок Нетаньяху здобув 58 місць («Лікуд» – 36). На другому місці «Кахоль лаван», який здобув 33 мандати

(загалом ліві здобули 40 мандатів). Араби здобули 15 місць. Ліberman – 7. В цілому, політична кон'юнктура не змінилася.

Через кризову ситуацію із пандемією коронавірусу Ганц вирішив піти на сміливий крок, на який не наважувався до цього, але кризова ситуація кардинально змінила його погляди. Ізраїль не міг продовжувати бути в ситуації політичної кризи, відсутності уряду та парламентської більшості та паралізованої роботи Кнесету під час коронакризи.

Бені Ганц оголошує, що його фракція готова вести наодинці, без Лапіда та Яалона, перемовини із правим блоком Нетаньяху та приєднатися до уряду національної єдності на основі ротації між ним та Нетаньяху, де Нетаньяху буде першим, а Ганц – другим. Після цього Лапід та Яалон оголосили про вихід зі складу блоку «Кахоль лаван» та створення фракції у Кнесеті під назвою «Єш атід-ТЕЛЕМ», яка буде у жорсткій опозиції до корупціонера Нетаньяху та зрадника Ганца. Фракція Ганца залишила назву «Кахоль лаван».

Понад місяць тривали перемовини Нетаньяху та Ганца щодо формування уряду національної єдності, вони були дуже важкими, але все ж таки результату на цей раз вдалося досягнути.

Нетаньяху залишається прем'єром до жовтня 2021, потім буде Ганц. Поки Нетаньяху прем'єр, Ганц буде займати посаду його заступника та міністра оборони. Габі Ашкеназі отримує посаду міністра закордонних справ. Під час процесу формування уряду за партійними квотами, Ганц буде тимчасовим спікером Кнесету замість багаторічного «лікудівця» Едельштейна. Після формування уряду посада спікера Кнесету відійде «Лікуду», цю посаду обійме міністр туризму Ярив Левін. Едельштейн обійме посаду міністра охорони здоров'я.

Не увесь правий блок захотів приєднуватися до коаліції через неотримання достатньої для них кількості портфелів, бойкот оголосила фракція «Яміна», яка перейшла в опозицію. Тільки

один депутат від цієї партії перейшов на роботу в знайомий йому уряд Нетаньяху, за що і був виключений з фракції.

Від лівого блоку до уряду вирішили приєднатися «Авода» та «Гешер». Це було дуже несподівано. Керівники цих двох партій отримали немалі посади в уряді – Амір Перец став міністром економіки та промисловості, Орлі Леві обійняла посаду міністра розвитку громад та територій.

Лідери релігійних партій «ШАС» та «Єврейство Тори» теж отримали посади в уряді. Лідер «ШАС» Ар'є Дері знову очолив МВС, лідер «Єврейство Тори» Яаков Ліцман очолив Міністерство будівництва.

«Кахоль лаван» отримав також важливі посади міністра юстиції, науки, туризму, сільського господарства тощо.

Загалом, коаліція нараховувала 73 мандати: «Лікуд» (Нетаньяху) – 36; «Кахоль лаван» (Ганц) – 15; «ШАС» (Дері) – 9; «Єврейство Тори» (Ліцман) – 7; «Авода» (Перец) – 4; Гешер (Орлі Леві) – 1; Незалежні – 1.

Головною опозиційною силою в Кнесеті стала фракція Лапіда-Яалона «Єш атід – ТЕЛЕМ». Також в опозицію увійшли «НДІ» Ліberman, Арабський Список, 3 лівих депутати, фракція «Яміна».

Угода між Нетаньяху та Ганцем про створення уряду національної єдності на основі ротації між ними була підписана 20 квітня 2020 року, уряд був офіційно сформований та призначений в Кнесеті 17 травня того ж року. Півторарічна тяжка політична криза в Ізраїлі нарешті завершилася.

Політична система Ізраїлю: закономірності розвитку та специфіка функціонування

Політична система Ізраїлю пройшла декілька фаз свого розвитку, а саме:

1) Перший етап (1948–1973) – коли можна було спостерігати за домінуванням лівоцентристів на політичній арені.

2) Другий етап (1973–1984) – суперництво між лівими та правими, де-факто – між двома основними політичними партіями, які додержувалися зовсім різних

ідеологічних позицій – ліва «Маарах» та права «Лікуд». Цей етап також можна охарактеризувати становленням політичних лідерів у головних партіях держави.

3) Третій етап (1984–1990) – уряд єдності між правими та лівими на основі формули ротації. Політичні протиріччя відійшли в сторону, суперники об'єдналися заради країни, але тут дуже велика роль саме тодішніх лідерів лівих та правих, які розуміли, що інтереси держави – це в першу чергу.

4) Четвертий етап (1990–1996) – етап дуже гострого суперництва між правими та лівими, особливо після підписання угод в Осло, це був остаточний розкол політичного поля Ізраїлю та суспільства цієї країни.

5) П'ятий етап (1996–н. ч.) – етап, який розпочався з першого приходу молодого лідера правих Біньяміна Нетаньяху до влади. Він характеризується постійними політичними чварами; дуже частим виникненням політичних криз; створенням партій, які можуть проіснувати рік-два; нестабільністю політичних союзів; їх створенням не на основі спільності ідей, а на основі спільного союзу, спільної боротьби проти когось, якогось спільного політичного ворога; боротьбою лише за власні політичні інтереси; постійною появою старих політичних лідерів; неможливістю спрогнозувати, що буде відбуватися далі у політичному просторі країни тощо. А також, те, що можна назвати фішкою цього етапу, це – непотоплюваний Нетаньяху.

Основними причинами частих політичних криз в Ізраїлі, на думку автора, є:

1. Низький виборчий бар'єр, через що до парламенту потрапляють багато малих партій, через що дуже важко сформувати стабільну парламентську більшість.

2. Нестабільні взаємозв'язки між основними політичними гравцями в державі, коли вчора певні політичні лідери були друзями та партнерами, а сьогодні вже найзліші вороги.

3. «Тушкування» зі сторони малих партій, їхній дуже частий перехід з одного політичного табору в інший через зацікавленість в отриманні посад та впливу.

4. Дуже часто особисті політичні інтереси стають вище за державні. Це можна побачити під час останньої політичної кризи, коли для Нетаньяху особиста політична кар'єра та політичні інтереси були на першому плані.

Висновки. Для політичної історії Держави Ізраїль, такі поняття, як політична криза, політична нестабільність, політичні протиріччя є постійними явищами. Існує дуже багато причин цього, по-перше, це звичайно низький виборчий бар'єр, який хаотизує ізраїльську політичну систему через велику кількість партій у складі парламенту, і в кожній з них є свої власні політичні інтереси. По-друге, політичну кризу та політичну нестабільність може викликати одна з вищих персон політичного рангу, яка в першу чергу думає про власні політичні інтереси. Прикладом цього є нинішній прем'єр-міністр Ізраїлю Біньямін Нетаньяху.

Та ситуація, яка відбувалася в країні, це був апогей політичної нестабільності, і це загрожувало державі та її громадянам. Але політикам все ж таки вдалося об'єднатися та домовитися в складні для Ізраїлю та світу часи пандемії коронавірусу. В такі непрості часи, головне – думати про інтереси держави, це те, що зробив Ганц. Крок був дуже складним особисто для нього, але він заслуговує на повагу, тому що в такий кризовий час Ізраїлю потрібно було подолати політичну нестабільність, сформувати стабільну більшість у парламенті, стабільний уряд та разом приймати рішення щодо подолання коронакризи та її наслідків.

Політичну кризу було подолано шляхом знаходження компромісу між основними акторами політичного поля Ізраїлю в тяжкі часи коронакризи, шляхом задоволення власних політичних амбіцій кожного з гравців нової парламентської більшості. Це реальна політика.

Але, все ж таки, на майбутнє, для недопущення більш затяжної політичної кризи, ніж є зараз, необхідно проводити заходи з антикризового менеджменту, які будуть превентивними, завдяки яким буде змога попередити політичну кризу. Тому що, всі ми дуже добре знаємо, хворобу краще попередити, ніж потім її лікувати.

Список використаних джерел :

1. Амир Перец будет министром экономики. *Вести. Израиль по-русски*. URL: https://mignews.com/news/election2019/220420_183729_20425.html. (дата звернення 17.05.2020).
2. Барак Эхуд. *Электронная еврейская энциклопедия*. URL: <https://eleven.co.il/state-of-israel/history-of-state/10398/>. (дата звернення 17.05.2020).
3. Бегин Менахем. *Электронная еврейская энциклопедия*. URL: <https://eleven.co.il/state-of-israel/social-religious-life/10456/>. (дата звернення 17.05.2020).
4. Бени Ганц избран на пост спикера Кнессета. *Коммерсантъ*. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/4302402>. (дата звернення – 17.05.2020).
5. Бени Ганц уходит с поста спикера Кнессета, чтобы войти в правительство. *Вести. Израиль по-русски*. URL: <https://www.vesty.co.il/article/ByJtF00009I>. (дата звернення 17.05.2020).
6. «Бенни, давай создадим правительство». Нетаньяху хочет остаться премьером Израиля. Ганц хочет стать премьером сам. *BBC News. Русская служба*. URL: <https://www.bbc.com/russian/news-49755980>. (дата звернення 17.05.2020).
7. В «Ямина» заявили, что уходят в оппозицию. *News.ru.co.il*. URL: http://www.newsru.co.il/israel/10may2020/yamina_504.html. (дата звернення — 17.05.2020).
8. В Израиле договорились о правительстве: Нетаньяху останется премьером на первые полтора года. *BBC News. Русская служба*. URL: <https://www.bbc.com/russian/news-52360325>. (дата звернення 17.05.2020).
9. В Израиле парламентские выборы. Нетаньяху идет на пятый срок. *BBC News. Русская служба*. URL: <https://www.bbc.com/russian/features-47854358>. (дата звернення – 17.05.2020).
10. В Израиле прошли третьи за год выборы в Кнессет. Нетаньяху снова не хватает голосов для формирования правительства. *ГОРДОН*. URL: <https://gordonua.com/news/worldnews/v-izraile-proshli-treti-za-god-vybory-v-knesset-netanyahu-snova-ne-hvataet-golosov-dlya-formirovaniya-pravitelstva-1490025.html>. (дата звернення 17.05.2020).
11. В Израиле стартовали третьи за год выборы в парламент. *РБК*. URL: <https://www.rbc.ru/politics/02/03/2020/5e57c3029a7947bb2bbd41be>. (дата звернення 17.05.2020).
12. Гольд М. Коалиция в Израиле или кто Нетаньяху делает нервы. *Левый берег Lb.ua*. URL: https://lb.ua/world/2019/09/27/438430_koalitsiya_izraile_netanyahu.html. (дата звернення - 17.05.2020).
13. «Гешер» подписал коалиционное соглашение с «Ликудом», для Орли-Леви Абукасис создано новое министерство. *News.ru.co.il*. URL: http://newsru.co.il/israel/14may2020/gesher_701.html (дата звернення 17.05.2020).
14. Демченко А. Финал Нетаньяху или пророссийская коалиция. *Левый берег Lb.ua*. URL: https://lb.ua/world/2019/09/19/437693_final_netanyahu_prorossiyskaya.html. (дата звернення 17.05.2020).
15. Джгаркава Н. Конец правления Нетаньяху. Кто станет премьером Израиля. *Газета.ru*. URL: https://www.gazeta.ru/politics/2019/10/22_a_12770912.shtml. (дата звернення 17.05.2020).
16. Звягельская И. История государства Израиль. *jhis.com*. URL: https://jhist.org/zion/zviagel_15.htm. (дата звернення – 17.05.2020).
17. Израиль: Нетаньяху не смог создать коалицию с Либерманом и пойдет на досрочные выборы. *BBC News. Русская служба*. URL: <https://www.bbc.com/news-48452764>. (дата звернення 17.05.2020).

18. Історія Ізраїлю. *Znaimo.com.ua*. URL: https://znaimo.com.ua/Історія_Ізраїлю (дата звернення – 17.05.2020).
19. Ливни Ципи. *Електронна єврейська енциклопедія*. URL: <https://eleven.co.il/social-religious-life/15700/> (дата звернення 17.05.2020).
20. Яалон Моше. *Електронна єврейська енциклопедія*. URL: <https://eleven.co.il/state-of-israel/social-religious-life/15180/>. (дата звернення 17.05.2020).
21. Нетаньяху Биньямин. *Електронна єврейська енциклопедія*. URL: <https://eleven.co.il/state-of-israel/12960/>. (дата звернення 17.05.2020).
22. Нетаньяху і Ганц не змогли домовитися о коаліційному правительстві Ізраїля. *Коммерсант*. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/4164424>. (дата звернення 17.05.2020).
23. Нетаньяху сформував 35-е правительство Ізраїля: список назначень. *News.ru.co.il*. URL: http://newsru.co.il/israel/17may2020/net_pr_110.html. (дата звернення 17.05.2020).
24. Новый Кнессет готовится к роспуску. *Коммерсант*. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/3983549> (дата звернення 17.05.2020).
25. Ольмерт Эхуд. *Електронна єврейська енциклопедія*. URL: <https://eleven.co.il/state-of-israel/social-religious-life/13067/>. (дата звернення 17.05.2020).
26. Парламент Ізраїля проголосував за самороспуск і повторні вибори. *Deutsche Welle*. URL: <https://www.dw.com/ru/a-48973598>. (дата звернення 17.05.2020).
27. Перес Шимон. *Електронна єврейська енциклопедія*. URL: <https://eleven.co.il/state-of-israel/history-of-state/13185/>. (дата звернення – 17.05.2020).
28. Поплавський А. Провал переговорів: Ізраїль толкають на вибори. *Газета.ru*. URL: https://www.gazeta.ru/politics/2019/11/20_a_12823736.shtml. (дата звернення 17.05.2020).
29. Прем'єр на заміну. Нетаньяху і Ганц заключили угоду. *Газета.ru*. URL: https://www.gazeta.ru/politics/2020/04/20_a_13056151.shtml. (дата звернення - 17.05.2020).
30. Прем'єру Ізраїля Биньямину Нетаньяху пред'явлені обвинувачення в корупції. *BBC News. Russkaya sluzhba*. URL: <https://www.bbc.com/russian/news-50510064>. (дата звернення – 17.05.2020).
31. Рабин Іцхак. *Електронна єврейська енциклопедія*. URL: <https://eleven.co.il/state-of-israel> (дата звернення 17.05.2020).
32. Соглашення в Осло (1993). *Путеводитель по Израилу*. URL: <https://guide-israel.ru/history/13605-soglasheniya-v-oslo-1993/>. (дата звернення 17.05.2020).
33. Сюрприз с секретом – подробности отставки Либермана. *Вести. Израиль по-русски*. URL: <https://www.vesty.co.il/articles/0,7340,L-5403491,00.html>. (дата звернення 17.05.2020).
34. Форма правління, політична система, політичний режим та опозиція Ізраїлю. *Бібліофонд*. URL: <https://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=468259>. (дата звернення 17.05.2020).
35. Шамир Іцхак. *Електронна єврейська енциклопедія*. URL: <https://eleven.co.il/state-of-israel/history-of-state/14729/>. (дата звернення 17.05.2020).
36. Шарон Аріель. *Електронна єврейська енциклопедія*. URL: <https://eleven.co.il/state-of-israel/history-of-state/14755/>. (дата звернення – 17.05.2020).
37. BBC News. Russkaya sluzhba. Епоха Нетаньяху. Як Бібі прийшов до влади і зміг утримати її довше всіх. *Новости TUT.BY*. URL: <https://news.tut.by/world/645899.html>. (дата звернення – 17.05.2020).
38. Deutsche Welle. «Внимание, камера!»: как теледебаты (не) меняли ход истории. *Новости TUT.BY*. URL: <https://news.tut.by/world/632857.html>. (дата звернення 17.05.2020).

Sizokrylov M. V. – Student of the Faculty of International Relations, Political Science and Sociology of the Odessa I. I. Mechnikov National University

Development of the Political System and Features of the Formation of the Current Political Regime in Israel

The article is devoted to the analysis of the political situation in Israel, beginning from the day of foundation and up to the nowadays. The analysis based on political regime, political system and political history of the state.

The relevance of scientific research is due to the need to analyze the political regime of Israel, political history of this country and the current political situation in this state. And also necessity to identify certain features of the functioning of the political regime and the reasons of constant political crises.

The political regime of the State of Israel was formed in very difficult conditions, because the state was actually created in a state of very tough fight.

For modern political science analysis of this material will be interesting in that the political regime of Israel and political situation in this country, from the beginning of its creation, are very unstable and an integral part of this are concepts such as "political crisis", "political contradictions", etc., that is, everything that is now deeply studied in political science.

Key words: *Knesset, political instability, political crisis, majority, coalition, prime-minister, government, elections.*

*Рекомендовано до друку –
д. політ.н., доцентом Коч С. В.*

Стаття надійшла в редакцію 30.05.2020